

Kooperācija – ar pacietību

IVETA TOMSONE, autores foto

Par kooperācijas attīstību Latvijā, tās nozīmi lauksaimniecībā, panākumiem un kļūdām saruna ar Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas (LLKA) valdes priekšsēdētāju un "Vidzemes agroekonomiskās kooperatīvās sabiedrības" (VAKS) vadītāju INDULI JANSONU, Zemkopības ministrijas parlamentāro sekretāru JĀNI GRASBERGU un kooperatīva "Piena loģistika" valdes priekšsēdētāju AGRI LUDRIKSONU.

– Kooperācijas noliedzēji un pretinieki bieži mēdz teikt – kas tad mums Latvijā par kooperāciju, ir tikai starpnieki, kas pārka un pārdod. Kā vērtējat kooperatīvu darbību Latvijā, vai to pilnveidošanās notiek pietiekami strauji?

I. Jansons: – Kooperatīvu parasti meklē tad, kad ir problēmas, tad viens otrs zemnieks pēkšņi kooperācijā saskata problēmu risinātāju. Tā kā pēdējā laikā lauksaimniecībā kopumā klājas pietiekami labi, tad kooperatīvs šauri īstermiņā var netikt uzskatīts par vajadzīgu. Ja pilns maks ar naudu, tad priekškam veikt kādas darbības, pats esi meistars. Šādi kooperācijas noliedzēji ir bijuši arī pie mums kooperatīvā, lai pārdzīvotu grūtos brīžus. Kad situācija mainījās, tirgus atdzivojās, tad kooperatīvs vairs nebija vajadzīgs.

Otra lieta ir tendenciozais jautājums, ko mēdzu aizrādīt arī medijiem, kad man prasa: "Vai tu mīli kooperatīvu?". Nav tāda "mīlu" vai "nemīlu", kad runājam par kooperāciju, tā ir viena no uzņēmējdarbības formām. Kooperatīva struktūra salīdzinoši ir sarežģītāka, jo tā biedri ir gan klienti, gan piegādātāji, līdz ar to arī pārvaldība nav vienkārša. Vērtējot kooperācijas ietekmi uz tirgu "no lauka līdz galdam", ja esam godīgi visos līmeņos un savai uzņēmējdarbībai talkā neaicinām konsultantus un investorus, tad cita ceļa jau nav. Ja gribi, dari, ja ne – pārdod.

Kooperatīvu sniegtais pakalpojumu klāsts var būt ļoti plašs, bet līdz tam ir jāizaug. Katrā ziņā kooperācijas izaugsme Latvijā ir pietiekami spēcīga. Daudz tiek runāts par dažādām jomām, kurās atpaliekam no Igaunijas un Lietuvas, bet kooperācija joprojām ir tā, kurā esam kaimiņiem priekšā. Igaunijā tiek radīts liels kooperācijas projekts piensaimniecībā, redzēsim, kā viņiem veiksies.

Tie, kas saka, ka kooperatīvi ir starpnieki, nepamatoti noniecina kooperāciju. Piemēram, ko lai dara Latgales lauksaimnieks ar

nelielu fermu, pie kura neviens pārstrādes uzņēmums pēc piena braukt negrib? Viņam vienīgais variants ir – būt kooperatīvā. Jo kur lai viņš citur savu saražoto pienu liek?

Pateicoties kooperatīvam, mazais saimnieks laukos var dzīvot, labi, varbūt viņš nesaimeņo efektīvi un moderni, bet viņš tur ir un kopj zemi. Šajā ziņā kooperācija būtu attīstāma arī tajās nozarēs, kur tā vēl nav spēcīga – augļkopībā, dārzkopībā un citu kultūraugu nišās, kur katram nav izdevīgi veidot savu loģistiku, uzglabāšanu un realizāciju.

J. Grasbergs: – Komentējot kooperācijas nozīmīgumu un būtību, mēs vēlamies uzreiz redzēt gala rezultātu. Vecajās ES valstīs un ASV kooperācijai ir attīstīti visi posmi ķēdē "no lauka līdz galdam". Ir zemnieki, loģistika, kas produktu nogādā līdz pārstrādei, kooperatīva pārstrāde, loģistika uz tirdzniecības vietu. Daudzās valstīs kooperācija ir attīstījusies visos ķēdes posmos. Mums šis ceļš vēl ejams, katra nozare atrodas savā attīstības posmā.

Latvijā pirmie kooperāciju izveidoja graudkopības saimnieki un šajā nozarē kooperācijā ir tikts tālāk. Piensaimniecība vēl ir sākumposmā, kur piens tiek savākts un pārdots. Kad sākumposms ir pilnībā sakārtots un sasniegts pietiekams apjoms, var spert nākamo soli. Baltijas reģionā piena nozarē nākamo soli sper kooperatīvs "E-piim", vienojoties Latvijas un Igaunijas lauksaimniekiem. Vai šajā kooperatīvā ir vieta visiem Latvijas zemniekiem? Šobrīd nav. Līdz ar to jāskatās alternatīvas, kā šos tālākos attīstības posmus veidot uz vietas.

Vēl agrīnākā sākumposmā ir augļu un dārzeņu nozare – ir ražotāju organizācijas, kas vai nu ir tapušas vai grasās pārtapt par kooperatīviem. Pagaidām saimnieki šajās nozarēs kopā sanāk mazskaitlīgi, lai vienos par kopīgu produkcijas pārvadāšanu. Šajā nozarē arī pārstrādes cikls ir citāds – sil-

Indulis Jansons

tumnīcās audzētiem gurķiem un tomātiem augstākā vērtība ir tikmēr, kamēr tie ir svaigi, pārstrādājot tiem vērtība krītas. Marinēti gurķi kilogramā, iespējams, ir lētāki nekā svaigi. Tas pats attiecināms uz tomātiem.

Latvijā ir izveidota spēcīga graudu kooperācija, kam nu jau ir 23 gadu pieredze. Atceros, vēl biju pusaudzis, kad graudus nevis pārdeva, bet nodeva un gaidīja, cik par tiem samaksās. Tagad zemnieks graudus pārdod. Mēs pie labiem laikiem ļoti ātri pierodam, mums tie šķiet pašsaprotami. Daudzas saimniecības, kas augušas kopā ar kooperāciju, ir izaugušas tik spēcīgas un lielas, ka pašas jau var slēgt kontraktus un kādā brīdī kooperatīvu var apiet. Tomēr, lai nozare attīstītos ilgtermiņā, nepieciešama kooperācija, bez tās mēs varam atgriezties sākumposmā.

Jebkurš biznesa uzņēmums strādā, lai gūtu peļņu, tas ir jebkuras uzņēmējdarbības uzdevums. Līdz ar to, ja uzņēmumam ir iespēja noteikt izejvielas cenu, tad veidojas monopols. Ir jābūt vairākiem tirgus spēlētājiem, lai monopolu kļiedētu un tirgū būtu balanss.

Mums jāatceras, ka mūsu valstij ir tikai 31 gads un šajā laikā kooperācijā esam izdarījuši, cik varējuši. Mums jāiegūst zemnieku uzticība, un no Zemkopības ministrijas puses palīdzam to veidot, izdalot kooperatīvus atsevišķi, lai tiem par ES fondu līdzekļiem nebūtu jākonkurē ar pārējiem lauksaimniekiem. Tādējādi kooperatīviem atbalsta līdzekļi ir pieejamāki – saimniekiem, piemēram, nav jāpērka katram pašam sava piena mašīna, to izdevīgāk darīt kooperatīvam. Tas pats attiecas uz graudu kaltēm – izdevīgāk ir iegādāties lielāku graudu kalti, zemniekiem apvienojoties kooperatīvā, nekā pirkt mazā-